

GEEN MEDELIJDEN MET SARAJEVO

JEAN BAUDRILLARD over Europa, waar de ellende van de wereld wordt verhandeld. (De originele tekst verscheen in *Libération* van 7 januari 1994.)

In het Arte-programma 'Le Couloir pour la parole', gelijktijdig uitgezonden vanuit Straatsburg en Sarajevo (op 19 december '93), gaat het om welke absolute superioriteit, welk uitzonderlijk statuut van geluk, wanhoop en totale desillusie verlenen. Die totale desillusie verschafte de Sarajevanen de mogelijkheid om de 'Europeanen' met misprijzen te behandelen, of tenminste met een sarcastische toon van vrijheid die afstak tegen de wroeging in het hypocriete berouw van 'die van de overkant'. De Sarajevanen hadden geen medelijden nodig. Zij hadden eerder medelijden met hun ellendig lot. 'Ik spuw op Europa,' zei één van hen. Niemand is vrijer of soevereiner dan wie met recht misprijst. Dat misprijzen richt zich niet eens op de vijand, maar op al diegenen die hun verpest geweten te bruinen leggen in de zon van de solidariteit. Men ze hebben er al zien voorbijkomen, van die goede vrienden. Volgens nog Susan Sontag, die in Sarajevo *Wachten op Godot* liet

spelen. Waarom niet *Bouvard en Pécuchet* in Somalië of in Afghanistan? Maar dat supplement aan culturele bezieling is het ergste nog niet. Het ergste is de neerbuigendheid en de inschattingfout wat betreft kracht en zwakte. Zij zijn sterk, wij zijn zwak. Wij gaan bij hen op zoek naar iets dat ons kan genezen van onze zwakte en ons realiteitsverlies.

Onze realiteit, dat is het probleem. We hebben er maar één, en we moeten ze zien te redden. Al was het met de ergste der slogans: 'We moeten toch iets doen. We kunnen niet niets doen.' Maar gelijk wat doen om de enige reden dat we het niet niet kunnen doen, is nog nooit een handelingsprincipe geweest, noch een vrijheidsprincipe. Het is hoogstens een soort kwijtschelding van de eigen onmacht en medelijden met het eigen lot.

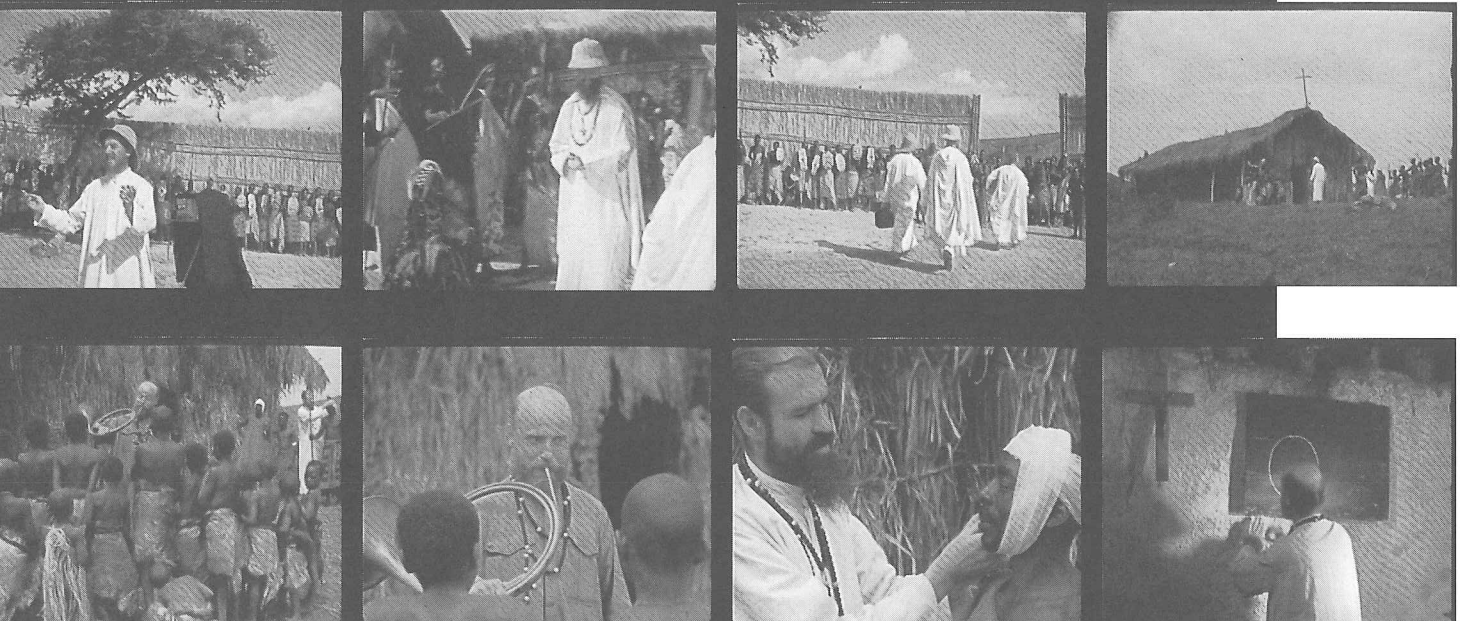
De mensen van Sarajevo daarentegen hoeven zich die vraag niet te stellen. Zij bevinden zich in de absolute noodzaak om te doen wat ze doen, te doen wat moet. Zonder illusie over de uitkomst, zonder zelfmedelijden. Dat is reëel zijn, dat is in het reële staan. En dan helemaal niet de 'objectieve' realiteit van hun ellende, diegene die niet zou mogen bestaan en die ons medelijden opwekt,

RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994

4 8
COLLARD: Wat voor mij heel erg belangrijk was aan de reizen naar Rwanda, was het ontdekken van de dagelijkse realiteit van het leven in de derdewereldlanden. Uit de schok van die confrontatie heb ik mijn motivatie geput om op het thema van Rwanda te werken. De motivatie van vele mensen rondom ons was van theoretische aard. De schok echter van de confrontatie ter plaatse - niet als toerist, niet in het georganiseerde circuit van de driesterrenhotels, maar de ontmoeting van 'het verschil' op alle gebieden, economisch, cultureel, enz. - was een erg belangrijk element bij het samensmelten

van de groep. Zonder die reizen hadden we niet met de Rwandezenaars kunnen werken, zoals we dat nu hebben gedaan. Voor hen was het belangrijk dat we ons verplaatst hebben, dat we ter plekke zijn gaan kijken en dat we ons niet - zoals gewoonlijk gebeurt - tevreden hebben gesteld met het schrijven en werken op basis van wat anderen hadden geschreven. In de televisiewereld gebeurt dat constant: men zoekt artikels bij elkaar, en voedt zich dan met wat anderen geschreven hebben. Maar het is pas als men deze kennis confronteert met de realiteit dat men nieuwe dingen kan ontdekken.

RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994
INFORMED US HE WAS IN CHARGE OF LAST SATURDAYS DEMONSTRATIONS WHICH AIMS WERE TO TARGET

maar wel diegene die bestaat zoals ze is – de realiteit van een actie en van een lotsbestemming.

Daarom zijn zij levend en zijn wij dood. Daarom moeten wij in onze ogen eerst de realiteit van de oorlog redden en die (meelijwekkende) realiteit in zekere zin opleggen aan hen die eronder te lijden hebben, maar die er, midden in de oorlog en de wanhoop zelf, niet echt in geloven.

Susan Sontag bekent in haar commentaren dat de Bosniërs zelf niet echt geloven in de wanhoop die hen omringt. Uiteindelijk vinden ze heel die situatie irreëel, waanzinnig, onbegrijpelijk. Het is een hel, maar een in zekere zin hyperreële hel, die nog hyperreëler wordt door de mediatieke en humanitaire afmatting, aangezien die de houding van de hele wereld tegenover hen nog onverstaanbaarder maakt. Op die manier leven zij in een soort waanvoorstelling van de oorlog – gelukkig maar trouwens, anders zouden zij de oorlog nooit kunnen verdragen. Niet ik zeg dat, zij zeggen het zelf.

Maar Susan Sontag, die uit New York komt, moet beter dan zij weten wat de realiteit juist is, aangezien zij hen heeft aangeduid

om haar te belichamen. Of misschien eenvoudigweg omdat zij en de hele westerse wereld, die realiteit het meest ontbeert. Men moet zich opnieuw een realiteit gaan maken daar waar het bloedt. Al die 'gangen' die wij graven om hen onze levensmiddelen en onze 'cultuur' te laten worden zijn in feite wanhoopsgangen waarlangs wij hún levendige krachten en de energie van hun ellende importeren. Nog maar eens een ongelijke ruil. Zij putte uit de radicale desillusie van het reële (inbegrepen van het principe van politieke rationaliteit dat ons beheerst, en dat wel degelijk deel uitmaakt van het Europees realiteitsprincipe) een soort tweede moed, de moed om datgene wat geen zin heeft te overleven. En die mensen gaat Susan Sontag overtuigen van de 'realiteit' van hun lijden, terwijl ze die 'realiteit' ondertussen uiteraard culturiseert, thetraliseert opdat ze zou kunnen dienen als referentiepunt voor het theater van de westerse waarden waaronder de solidariteit.

Maar het gaat hier niet om Susan Sontag zelf. Zij is slechts de wereldse illustratie van een situatie die voortaan algemeen verspreid is. De ongevaarlijke en machteloze intellectuele

212-xxx-xxxx INMARSAT: FAX NO: 011-xxx-xxxxx SUBJECT: REQUEST FOR PROTECTION OF INFORMAN

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA

DELCUVELLERIE: Ik zou nog iets willen toevoegen. Aan het einde van zijn leven - ik geloof dat het in *De gesprekken van Darmstadt* was - heeft Brecht gezegd: 'Diegenen die theater willen maken om aan te tonen dat de wereld veranderbaar is, moeten zich in de eerste plaats niet met theater en met esthetiek bezighouden. Laat die eerst links liggen.' Wij hebben niet opgehouden daaraan te denken. In de eerste plaats zijn wij zonder vooroordelen aan het werk gegaan en dat lijkt mij heel belangrijk. In Avignon bijvoorbeeld was er een man die na de eerste zin van Yolande waarin ze zegt 'Ik

ben geen actrice', luidruchtig de zaal verliet. Dacht hij: 'Ben ik niet in het theater?' Daar zit iets heel 'moreels' in, maar ook iets dat veel dieper gaat. 'We gaan u meenemen naar elders, naar een andere plek... Als u niet bereid bent dat te aanvaarden en dingen te ontvangen, dan is er een probleem.' Wij hebben dezelfde houding aangenomen tegenover het onderwerp dat we wilden herscheppen. We wilden zonder vooroordelen zijn en ons niet meteen afvragen: 'Wat is de goede vorm hiervoor?' We wilden stap voor stap dingen ontdekken, oplossingen zoeken en de moeilijkheden overwinnen.' >>

4 9

1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

DEPUTIES OF OPPOSITION PARTIES COMING TO CEREMONIES AND BELGIAN SOLDIERS. THEY HOPED TO PROVOK

HOE VERTEL JE EEN MASSAMOORD?

In 'Honderd jaar eenzaamheid' beschrijft GABRIEL GARCÍA MARQUEZ de moord op zo'n drieduizend arbeiders uit de bananenindustrie. José Arcadio Segundo is de enige overlevende. Een fragment.

'Er zijn nu vijf minuten voorbijgegaan,' zei de kapitein op dezelfde toon. 'Nog één minuut en dan openen wij het vuur.'

José Arcadio Segundo baadde in het kille zweet. (...) Dronken van de spanning en van de prachtige diepte van deze stilte en tegelijkertijd overtuigd dat deze menigte, geheel in de ban van de dood, door niets of niemand in beweging kon worden gebracht, ging José Arcadio Segundo op zijn tenen staan en verheef voor het eerst van zijn leven zijn stem. 'Schoften!' schreeuwde hij. 'Die ene minuut

krijg je van ons cadeau!'

Na die kreet gebeurde er iets wat hem geen schrik maar een soort van hallucinatie bezorgde. De kapitein gaf bevel tot vuren en veertien machinegeweren gehoorzaamden onmiddellijk. Maar het leek allemaal niet meer dan een klucht. Het was alsof de machinegeweren geladen waren met losse flodders, want men hoorde hun gretige geknetter en men zag hun fel oplichtend vuurspuwen wel, maar niet de minste reactie, geen stemgeluid, zelfs geen zucht viel te bespeuren onder de samengepakte menigte die als versteend leek in een plotseling verkregen onkwetsbaarheid. (...)

Meerder stemmen schreeuwden tegelijkertijd: 'Ga liggen! Ga liggen!'

De mensen van de eerste rijen hadden dat al gedaan, weggevaagd door de vlagen mitrail-

leurvuur. De overlevenden gingen niet op de grond liggen, maar probeerden naar het pleintje terug te keren en toen zwiepte de paniek met zijn drakenstaart en liet hen in één hechte golf opbotsen tegen de andere hechte golf die in tegenovergestelde richting kwam, in beweging gezet door het zwiepen van de drakenstaart in de tegenoverliggende zijstraat, waar de machinegeweren eveneens zonder ophouden vuurden. Zij zaten in de val en wervelden rond in een gigantische maalstroom die langzaam maar zeker afnam tot aan zijn eigen epicentrum omdat de randen - al draaiende en als bij het schillen van een ui - systematisch werden afgesneden door de onverzadigbare en methodisch werkende messen van het mitrailleurvuur (...)

wisselen hun ellende uit met die van de ellendigen, terwijl ze elkaar ondersteunen in een soort pervers contract – net zoals de politieke klasse en de samenleving der burgers vandaag hun respectievelijke ellende uitwisselen: de ene biedt haar voer, haar corruptie en haar schandalen, de andere haar kunstmatige tuiprekkings en haar inertie. Zo gaven Bourdieu en abbé Pierre zich nog niet zo lang geleden over aan een televisuele holocaust, waarbij ze het pathetische taalgebruik en de sociologische metataal van de miserie uitwisselden.

io slaat heel onze samenleving de weg in van het letterlijke medelijden', onder het mom van oecumenische pathos. Het is alsof, op een moment van immense spijt bij de intellectuelen en de politici – spijt gelinkt aan de paniek van de geschiedenis en van het avondrood van de waarden –, de kweekvijver der waarden en referenties opnieuw moet worden gevoed door een beroep te doen op die allerkleinste noemer: de miserie van de wereld. Alsof de jachtterritoria weer moeten worden voorzien van kunstmatig wild. 'Het is tegenwoordig in informatieve uitzendingen impliciet onmogelijk om op de televisie een ander schouwspel te tonen dan het lijden.' (Daniel Schneidermann) De slachtoffer-maat-chappij. Ik veronderstel dat ze langs die weg slechts uiting geeft

aan haar eigen ontgoocheling en aan de wroeging om een onmogelijk geweld tegen haarzelf.

Overal volgt de Nieuwe intellectuele Orde de wegen die de Nieuwe Wereldorde heeft gebaad. Overal zijn het ongeluk, de miserie, het lijden van de anderen grondstof en primitieve scène geworden. De bijpassende slachtoffergerichtheid van de mensenrechten fungeert als enige ideologie: een rouwideologie. Wie haar niet rechtstreeks en in eigen naam uitbuit, doet het per volmacht – er is geen gebrek aan tussenpersonen die in het voorbijgaan hun financiële of symbolische meerwaarde innen. Het deficit en het ongeluk, zoals de internationale schuld, worden verhandeld en doorverkocht op de speculatieve markt – hier de politico-intellectuele markt, die niet moet onderdoen voor het militair-industrieel complex uit een sinister verleden.

Elk medelijden situeert zich in de logica van het ongeluk, de ellende. Refereren aan het ongeluk, zelfs om het te bestrijden, verschaft het een grond voor eindeloze objectieve reproductie. In welk geval dan ook moet men, om iets te bestrijden, vertrekken van het kwaad en nooit van het ongeluk.

Het is waar dat het wel degelijk in Sarajevo is waar het theater van de transparantie van het Kwaad zich bevindt, de verborgen

ATTN: MGEN BARIL ROOM NO: 2052 TOTAL NUMBER OF TRANSMITTED PAGES INCLUDING THIS ONE: 2 1.

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

Rwanda 1994 speelt nog op volgende plaatsen in België: op 20 februari 2001 in Moeskroen, op 22 februari in Komen, op 8 maart in Braine-le-Comte, op 28 maart in Mons, en volgend seizoen in Louvain-la-Neuve. Info op tel. 04/253 61 23 (Groupov).

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

THE RPF BN TO ENGAGE (BEING FIRED UPON) THE DEMONSTRATORS AND PROVOKE A CIVIL WAR. DEPUTIES WERE

toen José Arcadio Segundo weer wakker werd, lag hij op zijn rug in het donker. Het drong onmiddellijk tot hem door dat hij zich in een eindeloos lange, geruisloos voort-snellende trein bevond en dat zijn haar aangegeplakt zat van opgedroogd bloed en dat al zijn botten pijn deden. Hij voelde zich ontzettend slaperig. Vast van plan om nog een paar uur te slapen, draaide hij zich op de zijde die hem het minst pijn deed en toen hij bemerkte hij dat hij languit op de doden lag. In de hele wagon was geen plekje meer vrij, afgezien van een smal gangetje in het midden. Na het bloedbad moesten er een paar uur zijn voorbijgegaan, want de lijken bezaten al dezelfde temperatuur als gips in de herfst en ook dezelfde vastheid, als van versterend schuim, en degenen die ze hadden ongeladen, hadden de tijd gehad om te stuwten op dezelfde ordelijke manier waarop men trossen bananen vervoerde. In een po-

ging aan deze nachtmerrie te ontkomen, sleepte José Arcadio Segundo zich van de ene wagon naar de andere, in de rijrichting van de trein, en in de lichtflitsen die bij het passeren van slapende dorpen door de kieren van het hout drongen, zag hij de dode mannen, de dode vrouwen, de dode kinderen, die in zee zouden worden gesmeten als afgekeurde bananen. (...) Toen hij bij de eerste wagon was, waagde hij een sprong in het duister en drukte zich languit tegen het talud totdat de hele trein voorbij was. Het was de langste die hij ooit gezien had, bestaande uit wel tweehonderd goederenwagens en met een locomotief aan beide uiteinden en nog een derde in het midden. De trein voerde geen licht, zelfs niet de rode en groene rangeerlampjes, en gleed met geruisloze nachtsnelheid weg. Op de wagons zag hij de donkere bobbel van de soldaten met hun in stelling gebrachte mitrailleurs. (...)

Aangetrokken door de geur van koffie stapte hij een keuken binnen waar een vrouw met een kindje in haar armen gebogen stond over een fornuis.

'Goedemorgen,' zei hij, aan het eind van zijn krachten. 'Ik ben José Arcadio Segundo Buendia.'

Hij sprak de naam volledig uit, letter voor letter, om zichzelf ervan te overtuigen dat hij nog leefde. En daar deed hij goed aan, want toen de vrouw die magere, sombere gestalte in de deuropening had zien staan, hoofd en kleren onder het bloed en aangehaakt door de donkere ernst van de dood, had ze gedacht dat het een spookverschijning was. Ze herkende hem. (...)

José Arcadio Segundo sprak geen woord voordat hij de koffie had opgedronken.

'Het moeten er drieduizend zijn geweest', mompelde hij toen.

plaaig die al de rest besmet, het virus waarvan de Europese verlamming reeds het symptoom vormt. In de onderhandelingen van het GATT redt men de meubels van Europa, maar men verbrandt ze in Sarajevo. In zekere zin is dat een goede zaak. Het nep-Europa, het onvindbare Europa, het Europa dat ineengeknutseld is in de meest hypocriete stuiptrekkingen, hecht zich vast: Sarajevo. En in die zin zouden de Serviërs bijna fungeren als instrument van de demystificatie, als wilde analist van dat spook-Europa, het Europa van de techno-democratische politici die net zo triomfalistisch zijn in hun redevoeringen als aftands in de feiten. Want men kan goed zien dat Europa in verval raakt naarmate het discours over Europa opbloeit (net zoals men kan zien dat de mensenrechten in verval raken naarmate het discours over de mensenrechten zich uitbreidt). Maar eigenlijk moet men zelfs daar het laatste woord van de geschiedenis niet zoeken. Het laatste woord, de sleutel, schuilt in het feit dat de Serven, als vectoren van de etnische zuivering, de scherpe spits vormen van het Europa dat zich aan het vormen is. Want het 'reële' Europa is van zichzelf het blanke Europa aan het maken, het gebleekte, geïntegreerde en gepurifieerde Europa, op moreel, economisch of etnisch vlak. Het is zichzelf triomfantelijk aan het vormen in Sarajevo en in

die zin is wat zich daar afspeelt helemaal geen ongelukje op het parcours van een onbestaand, vroom en democratisch Europa, maar een logische en opwaartse fase in de Nieuwe Europese Orde, filiaal van de Nieuwe Wereldorde, die overal gekenmerkt wordt door 'blank' integritisme, protectionisme, discriminatie en controle. Men zegt: als we ze laten doen in Sarajevo, zullen wij er daarna ook recht op hebben. Maar we zijn al op dat punt aangekomen. Alle Europese landen zijn de weg van de etnische zuivering ingeslagen. Dat is het ware Europa, dat zich langzaam vormt in de schaduw van de parlementen, en haar speerpunt is Servië. Het is nutteloos om één of andere passiviteit aan te voeren, één of andere onmacht tot reageren, aangezien het om een programma gaat dat in een logische uitvoeringsfase zit, en waarvan Bosnië slechts de nieuwe grens vormt.

Waarom, denkt u, is Le Pen grotendeels verdwenen van de politieke scène? Omdat de kern van zijn ideeën overal in de politieke klasse is geïnfiltrerd, onder de vorm van Franse distinctie, heilige eenheid, euronationalistische reflex, protectionisme. Er is geen Le Pen meer nodig, aangezien hij gewonnen heeft, niet politiek maar als een virus, in de mentaliteit. Waarom zou dat ophouden

FORCE COMMANDER PUT IN CONTACT WITH INFORMANT BY VERY VERY IMPORTANT GOVERNMENT POLITICIAN

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA

51

1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

TO BE ASSASSINATED UPON ENTRY OR EXIT FROM PARLIAMENT. BELGIAN TROOPS WERE TO BE PROVOKED AND

'Wat?'

'De doden,' verklaarde hij nader. 'Waarschijnlijk waren het alle mensen die bij het station stonden.'

De vrouw nam hem op met een medelijdende blik. 'Hier zijn geen doden geweest,' zei ze. 'Al sinds de tijd van uw oom, de kolonel, is er in Macondo niets gebeurd.' In de drie keukens waar José Arcadio Segundo zich nog ophield voordat hij zijn huis bereikte, zei iedereen hetzelfde: 'Er zijn geen doden geweest.'

Hij liep over het stationsplein en zag er de eetkraampjes, die keurig op elkaar gestapeld stonden, maar ook daar vond hij geen spoor van het bloedbad. De straten lagen verlaten onder de onophoudelijke regen en de huizen waren dicht, zonder een teken van leven binnen hun muren. De enige menselijke noot kwam van het eerste klokkegelui voor de mis. (...)

De officiële lezing van de gebeurtenissen, duizend maal herhaald en in het gehele land ingehamerd met alle communicatiemiddelen die de regering maar ten dienste stonden, drong zich ten slotte aan iedereen op; er waren geen doden gevallen, de arbeiders waren tevreden naar hun gezinnen weergekeerd en de bananenmaatschappij schortte alle activiteiten op zolang het regende. (...) 'Dat is vast een droom geweest,' hielden de officieren vol. 'In Macondo is niets gebeurd, gebeurt niets en zal ook nooit iets gebeuren. Dit is een gelukkig dorp.' Zo wisten ze de uitroeiing van de vakbondsleiders tot een goed einde te brengen.

José Arcadio Segundo was de enige die het overleefde. (...)

'Het waren er meer dan drieduizend,' was alles wat José Arcadio Segundo zei. 'Nu weet ik zeker dat het alle mensen waren die bij het station stonden.'

Gabriel García Márquez, 'Honderd jaar eenzaamheid', vertaald door C.A.G. van den Broek, Meulenhoff Amsterdam, 4de druk, 1974, p. 314 e.v.

... Sarajevo, aangezien hetzelfde op het spel staat? Geen enkele solidariteit zal daar iets aan veranderen. Het zal op miraculeuze wijze vanzelf ophouden op de dag dat de uitroeiing afgelopen zal zijn, de dag waarop de demarcatielijn van het 'blanke' Europa zal getrokken zijn. Het is alsof Europa, met alle nationaliteiten en alle soorten politiek samen, een 'contract', een moordenaarscontract, had afgesloten met de Serven, die zo de uitvoerders van het Europese vuile werk zijn geworden – net zoals het Westen er eens één had gesloten met Saddam tegen Iran. Alleen, als de moordenaar overdrijft, moet hij zelf eventueel ook geliquideerd worden. De operaties tegen Irak en Somalië waren relatieve nederlagen vanuit het gezichtspunt van de Nieuwe Wereldorde. De operatie in Bosnië lijkt op weg om te slagen vanuit het gezichtspunt van de Nieuwe Europese Orde.

... weten de Bosniërs. Ze weten dat zij veroordeeld zijn door de internationale 'democratische' orde, en niet een of ander overblijfsel of monsterlijke uitwas genaamd fascisme. Ze weten dat ze veroordeeld zijn tot de uitroeiing, of de verbanning, of de uitsluiting, net als alle heterogene en weerbarstige elementen in de hele wereld. Onherroepelijk, want – met alle respect voor het hypocriete slechte geweten van de westerse democraten en humanitairen – dat is de onverbidelijke weg van de vooruitgang. Het moderne

Europa zal zich vormen uit de uitroeiing van de moslims en de Arabieren, zoals ze het al overal doet, zonet in de hoedanigheid van geïmmigreerde slaven. En het grootste tegenargument tegen het offensief van het slechte geweten – dat zich ontplooit bij happenings zoals die van Straatsburg – bestaat erin dat ze de hele reële operatie dekt door hem het voordeel van de geestelijke twijfel te verzekeren, met name door het beeld voort te zetten van de vermeende machteloosheid van de Europese politieke instanties en dat van een westers geweten dat zogezegd verscheurd is door haar eigen machteloosheid.

Zeker, de mensen uit Sarajevo op het scherm zagen er gedisilluseerd en hopeloos uit, maar ze zagen er niet uit als mogelijke martelaren, integendeel. Zij hadden wel hun objectieve ongeluk, maar de ware ellende, die van de valse apostelen en de vrijwillige martelaren, bevond zich langs de andere kant. Echter, zoals eens zo juist is gezegd: 'in het hiernamaals zal het vrijwillige martelaarschap niet in rekening worden gebracht'.

© Libération / Vertaling: Clara van den Broek

INFORMANT IS A TOP LEVEL TRAINER IN THE CADRE OF INTERHAMWE-ARMED MILITIA OF MRND. 2. HE
 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994

52

RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994
 F BELGIANS SOLDIERS RESTORED TO FORCE A NUMBER OF THEM WERE TO BE KILLED AND THUS GUARANTEE

